

Kötter Tamás

Életeken át

– Mi folyik itt? – kérdezte az egyik katonát a felderítésből visszatérő Farkas.

Az őrmester arra számított, hogy amíg oda van kiszimatolni az oroszok erejét és támadásuk várható idejét, a többiek megszervezik a védelmet: egymástól négy-öt méterre lövészgödröket ásnak, géppuskaállásokat alakítanak ki, és álcázzák őket, a dombot átszelő út két oldalán páncéltörő ágyúkat állítanak fel. Ehelyett az összeomlással mindig együtt járó káosz képei fogadták: elszórt fegyverek és felszerelési tárgyak hevertek mindenütt. A katonák, mintha nem is fenyegetné őket az orosz támadás, a domb nyugati oldalán kisebb-nagyobb csoportokba verődve beszélgettek.

– A zászlóaljparancsnok mindenkit felmentett a szolgálat alól. Aki akar, mehet nyugatra, aki tud, egyenesen haza, aki nem, az megvárhatja az oroszokat – magyarázta a cseppet sem katonás összképet a honvéd. – Ideje hazamenni – folytatta dűnnyögve, inkább magának, mint a szótlan Farkasnak szánva a szavait.

– És maga, őrmester? – fordult Farkas felé, miután félig hangosan kitérgette magával azokat a tavaszi munkákat, amelyeket egy földből élő embernek ilyentájt évről évre el kell végeznie.

– Mi van velem? – válaszolt kérdésel a kérdésre az elé táruló zűrzavartól bénult Farkas.

– Maga is hazamegy?

– Ááá! Farkas, hát itt van! – A főhadnagy hangja rántotta ki a bénultságból.

– Jelentem, az oroszok a dombok mögött gyülekeznek – számolt be lényegre törően a küldetése eredményéről. A szeliden lejtő dombot, ahol álltak, kelet felé sík terület váltotta fel, de úgy két kilométerre a terep újra emelkedni kezdett, és kisebb dombok elzárták előlük a kilátást, elrejtették az ellenséget.

– Hát miattuk már nem aggódom. Amint látja – nézett körbe –, változott a helyzet. Itt a vége. Ennyi volt. Legalábbis itt keleten.

– Természetesen itt maradhat, és bevárhatja őket – mondta rövid szünet után, mialatt cigarettára gyújtott. – Vagy...

– Vagy? – vágott a főhadnagy szavába Farkas, megfélemlítve a köztük lévő rangbéli különbségről.

– Vagy velem jöhet – mondta a főhadnagy, miközben sokat ígérő tekintettel elnézett nyugat felé.

Az őrmester követte a főhadnagy tekintetét. Mögöttük sík terep húzódott, sakktáblaszerűen váltották egymást a hajnali párától gőzölgő, még fekete szántók a tavaszi, friss, sarjadó fűtől zöldellő legelőkkel. A távolban fehér pettyekké zsugorodott házak közt sápadtsárgára festett templomtorony meredt az égre; még távolabb, a falun túl, az elmosódó zöld látóhatárt sötétlő falként zárták le az országhatárt jelző hegyek.

– Átvágjuk magunkat az amerikaiakhoz – folytatta a főhadnagy. – Aztán meglátjuk. Nem tart sokáig ez a fene nagy barátságuk a ruszikkal, előbb-utóbb úgyis egymás ellen fordulnak, és akkor szükség lesz ránk.

– Szóval azt mondja, hogy akkor katonák maradhatunk?

– Azt.

– A rangomat is megtarthatom?

– Természetesen – bólintott a főhadnagy. – Egyetlen hadsereg sem lehet meg őrmesterek nélkül.

Farkas, a hat elemít végezett egykori bolti segéd mindent a hadseregnek köszönhetett. 1938-ban a kötelező katonai szolgálat alatt emelték ki abból az egyhangú, jövőtlen világból, amelyben addig élt. Az üzlet tulajdonosánál lakott a bolt mögött, egy hátsó raktárnak használt helyiségben, ládák és konzervek közt. Menj ide, menj oda, tedd ezt vagy azt – mások parancsoltak neki. Gyakran úgy érezte, hogy valójában semmire sem jó, utolsó az emberek közt. A honvédségnél, ahogy egész életében, tette a dolgát. Valószínűleg jól, mert az akkori parancsnoka arra bízta, hogy továbbszolgálóként maradjon a seregben; később a jutasi tiszthelyettesképzőt is ő járta ki neki. Farkas mindenütt megállta a helyét, bárhová vetette is a katonasors. Harcolt a keleti fronton, majd a Kárpátok bércére vezetett az útja, aztán a románok árulását követően Erdélyben csatázott; amikor meg az oroszok kiértek az Alföldre, a hortobágyi páncéloscsatában kísértette a szerencséjét, míg végül a tragédia utolsó felvonása az osztrák határnál érte a főhadnagy mellett. Minden szörnyűség ellenére, amin keresztülment, Farkas már el sem tudta képzelni az életét a sereg nélkül – általa élt, és in-

kább meghalt volna, semhogy visszamenjen a boltba dolgozni.

– Semmi sem mozdul – erősítette meg a távcsővel kutakodó főhadnagy a szemmel láthatóan is nyilvánvaló tény. A domb gerincén tartottak rögtönzött haditanácsot. Farkas mellett egy Benkő névre hallgató honvéd is csatlakozott a főhadnagyhoz. A kis csapat abban reménykedett, hogy mielőtt beérik őket az oroszok, belefutnak az Ausztria felől előretörő nyugati szövetségesek előrseibe, és nekik adják meg magukat.

Már több mint kétórányit meneteltek pihenés nélkül, elkerülve az orosz csatarepülők által támadott főutakat, és éppen a megfagyott hullámokként útjukba kerülő széles hátú, álmosan nyújtózkodó dombokat mászták lakadatlan erővel, amikor a végtelennek tűnő sorban következő egyik magaslat mögül robbanások zaja hallatszott, és gomolygó fekete füstfelhőket görgetett feléjük a szél.

A domb mögött húzódó széles mezőn száz éve ott rozsdásodó roncsnak tűnt a néhány órája még tökéletesen működő, de azóta kiégett, vörösre oxidálódott orosz harckocsik üres héja. Szénné égett, fekete ragacsos kupacok, amelyek egykor emberek voltak, lógtak ki félig a tankokból, vagy feküdtek a páncéltesteken, mások, akik kijutottak ugyan a fáklyaként lángoló harckocsikból, golyóktól leterítve feküdtek a még mindig füstölgő járművek közelében.

– Onnan tüzelhettek a mieink – bökött a főhadnagy a rétet lezáró erdő bokrokkal szegélyezett szélére.

A nyugat felé elnyúló erdő fáit út választotta ketté.

Az orosz páncélosék valószínűleg ezen az erdei úton akart előrenyomul-

ni, hogy aztán elvágja a főhadnagy csapatához hasonlóan nyugat felé menekülők útját. Az orosz parancsnokot túlságosan is magabiztossá tette, hogy az utóbbi napokban a német–magyar egységek vagy harc nélkül meghátráltak, vagy megadták magukat a Vörös Hadsereg megállíthatatlanul előretörő csapatainak; észébe sem jutott, hogy harc- és ütőképes egység állhatja útját, s mire észbe kapott, és a harckocsik szétbontakozhattak volna, hogy legázolják a páncéltörő üteget, a páncéltörő ágyúk halálos tüzet zúdítottak rájuk; az égő harckocsiból kikecmergőkkel és a tankokon utazó gyalogsággal MG–42-es géppuskák végeztek. Úgy tűnt, senki sem menekült meg a halálos csapdából.

– Ha szerencsénk van, egyetlen orosz sem maradt életben – foglalta össze sommásan a hadi helyzetet a főhadnagy. – Ha elérjük az erdőt, ott már biztonságban leszünk.

A reggeli harmattól még vizes, nyirkos talaj békésen gőzölgött a napsütésben. A fűben a hajnali pusztítással és öldökléssel mit sem törődve bogarak döcögtek az emberi elme számára kiismerhetetlen útjaikon, gyíkok néztek farkasszemet a fűben a földszíni egyenruhát viselő, az orosz gyalogság tetemei közt magukat kínos lassúsággal, kúszva előreküzdő honvédekkel; bambán rájuk pislogtak, aztán tovaíszkoltak.

Egy ilyen összecsapást követően, amit nem kísér valamelyik fél előre nyomulása, óvatosnak kellett lenniük a csatatéren, tűnjék az bármilyen elhagyatottnak is, sosincs egyedül az ember. Tapasztalatból tudták, hogy a támadások után a hullákon és sebesülteken kívül gyakran mások is ma-

radnak a harcmezőn; pánikba esett, egységüktől elszakadt katonák, orvlövészek vagy felderítők várják az újabb rohamot, hogy az végre megszabadítsa őket a kényszerű bujkálástól, vagy éppen csatlakozhassanak a támadáshoz. Rendes körülmények közt azok, akik végeztek a tankokkal, már rég átkutatták volna a harcteret, de úgy látszott, hogy a főhadnagy csapatához hasonlóan nekik is sietős volt a dolguk, és az összecsapás után rögtön továbbálltak nyugat felé.

Jó fél órába is beletelt, mire a főhadnagy és két embere az első tankroncs-hoz ért.

A tűztől felforrt harckocsi gázszos látványt nyújtott. A külseje tompa, piszkos rozsdaszínű volt; különös, leírhatatlan szag terjengett körülötte.

– Nincs más választásunk, innen től tanktól tankig futva megyünk az erdőig – mondta a főhadnagy. Harckocsiágyúk nem is olyan távoli mennydörgéshez hasonló hangja figyelmeztette őket, hogy fogy az idejük; ha nem akarnak orosz fogságba kerülni vagy meghalni, mielőbb el kell érjék a biztonságot nyújtó erdő első fáit.

– Segítsetek, eltaláltak!

Sokáig úgy tűnt, hogy sima ügy lesz, és még a lövések, robbanások hangjából ítélve gyorsan közeledő oroszok előtt eléri a biztonságot nyújtó erdőt.

A főhadnagy volt mindig az első, őt Benkő követte, és az őrmester zárta utóvédként a sort.

Ilyen helyzetekben, amikor egyik fedezéktől a másikig fut egy csapat, másodiknak lenni a leghálátlanabb dolog. Az első ember felbukkanása még meglepheti az ellenséget, de a következőt már felkészülten várja. Ezúttal viszont az

oroszlövész már régóta szemmel tartotta őket, és csak a megfelelő pillanatra várt; egyetlen lövéssel terítette le a főhadnagyot, amikor az utolsó roncs mögül nekiiramodott az erdőnek. A golyó a combján fúródott át; nem volt halálos, de ahhoz elég, hogy mozgásképtelenné tegye. Kegyetlenül vérzett, és fájhatott is neki, mert a főhadnagy, ha éppen nem a katonáit szólította, üvöltött.

– Maradsz! – rántotta vissza a főhadnagy segítségére mozduló Benkőt Farkas.

– Csak arra vár, hogy megpróbáljunk segíteni. Csak ezért nem ölte meg – magyarázta el röviden az őrmester a helyzetet társának.

Az őrmester visszament a roncs hátuljához. Ahogy számított rá, az orosz csak némi fáziskéséssel reagált a tank sárhányója felett felbukkanó sisakra, de így is veszélyesen közel koppant a Moszin–Nagant lövedéke a harckocspáncélon.

– Nem láttam a búvóhelyét, de úgy saccolom, hogy húsz méterre lehet – számolt be Farkas rövid felderítőútjának eredményéről Benkőnek.

– Most mit csináljunk? – kérdezte Benkő az őrmestert, miközben aggódva nézett kelet felé.

– Gondolkodom – rogyott le a földre Farkas.

De nem sok ideje maradt a tervezgetésre. Alig telt el néhány perc, közeledő harckocsik egyelőre még tompa, vibráló motorzaja tépte szét a már-már irracionális csendet.

– Farkas!

– Igen, főhadnagy úr! – tápáskodott fel az őrmester.

A föld felé szegeződő ágyúcső és a páncéltest közötti résen át kinézett parancsnokára.

– Csináljon gyorsan valamit! Ha itt ragadunk, akkor végünk.

Farkas tapasztalt katona volt, tudta, hogy igaza van a főhadnagynak. Az oroszok nem sokat bajlódtak azokkal, akik egyedül vagy néhányadmagukkal estek fogságba.

A motorzúgás egyre erősödött, jelezve, hogy valami félelmetes és halálos dolog tart feljűk, hogy beteljesítse végzetűket.

Maga sem értette, miért, de hirtelen az amerikai hadsereg egyenruhája jutott eszébe. Farkas ugyan még sosem látott amerikai katonát, de abban a pillanatban biztosabb volt benne, mint bármikor, hogy egy ilyen hatalmas és gazdag ország katonái csakis első osztályú uniformist viselhetnek. Ez erőt adott neki, és ez az erő elszántta tette. Ösztönösen érezte, mit kell tennie.

Gyors mozdulattal megragadta és maga elé lökte az előtte álló Benkőt, bele egyenesen az orvlövész lövonalába. Benkő teste meg-megrándult a néhány másodperc alatt rázúduló lövedékektől. Az őrmester számolta a lövéseket, és csak akkor engedte földre zuhanni a már élettelen testet, amikor az orosz megpróbált újratölteni.

Aztán egy jól irányzott rövid sorozat a vállhoz szorított géppisztolyból, és az egyik kiegészített félláncfalpas alatt fekvő orvlövész ugyanolyan halott volt, mint Benkő.

Ahogy beljebb értek, az erdő egyre sűrűbb és nehezen járható lett; a főhadnagy túl nehéznek bizonyult, alig haladtak valamit. Egy patakon keltek át, amikor Farkast elhagyta az ereje. A földre fektette a főhadnagyot.

De nem pihenhettek, a fák közt átszűrődő motorzajba orosz szavak

vegyültek, jelezve, hogy miután az el-lenség birtokba vette az elhagyott csat-teret, behatolt az erdőbe.

Mindketten a hangok irányába for-dultak, aztán egymásra néztek.

Az őrmester a fejét csóválva nézett a parancsnokára.

– Farkas, ne tegye ezt velem! Nem hagyhat itt! Vigyen magával!

Az őrmester vetett még egy pillan-tást a hangok irányába, aztán lesütötte a szemét, és válasz gyanánt újra csak a fejét ingatta.

– Az amerikaiak oldalán majd bosz-szút állok magáért – ezzel búcsúzott el a parancsnokától.

A főhadnagy előbb kérlelte, aztán átkozni kezdte, de ezt már nem hal-lotta meg a terhétől szabadulva lépteit megszaporázó Farkas. Csak az járt az eszében, hogy az amerikai bakancsok biztosan jobbak, mint az övé, amely átázott az átkelés során.

„Rövid bolyongás után belefutottam egy civilekből és katonákból álló na-gyobb menekültcsoportba, velük foly-tattam tovább az utamat. A helybeliektől azt hallottuk, hogy ha az útról jobbra térünk le, akkor oroszok, ha balra té-rünk le, az amerikaiak fogságába jutunk. Mi balra fordultunk. Az amerikaiak a holland határ mellé, Bochooltba szállí-tottak, ahol egy benzinátfejtő állomáson dolgoztam”, mesélte Farkas egy fiatal hadtörténésznek, aki a ’45-ös dunántú-li hadműveletekről írt könyvet. Az író nem volt rest felkutatni a harcok túlélőit, hogy „az olyan rideg tények, mint lét-szám, felszerelés, hadmozdulatok és a velük együtt járó veszteségek, valamint a hozzájuk tartozó dátumok, helységne-vek mellett az egykori résztvevők apró részletekre vonatkozó személyes visz-

szaemlékezéseinek segítségével hozza közelebb az olvasóhoz azoknak a ká-oszba forduló napoknak a történéseit” – ígérte a könyv fülszövege. Farkas József, a Magyar Királyi Honvédség egykori őrmestere az ügy szempontjából kiváló interjúalanynak bizonyult, idős kora és az időközben eltelt majd ötven év ellené-re is sok részletre emlékezett; az egykori Magyar Királyság területén dúló har-cok utolsó napjainak mozzanatai közül egy német utóvéd által megsemmisít-tett orosz páncélosok bírt hadtörténeti jelentőséggel, amelyre egy erdő szélén elterülő mezőn bukkant rá egykori pa-rancsnokával visszavonulás közben. A könyv szerzője ezeket a harcjárműveket a szovjet 6. gárdahadtest kötelékébe tar-tozó páncélosokként azonosította.

A könyv függeléke röviden bemutatta a nyilatkozók életrajzát, a háborút köve-tő időszakra terjedően is. Farkas József az amerikai fogságból még 1945 őszén hazatért. Ezt követően korábbi munka-helyén, egy fűszeresboltban dolgozott mint segéd. Az ötvenes években csa-ládot alapított, esti tagozaton elvégzett egy alapfokú kereskedelmi iskolát, és a Csemege áruházlánc egyik egri boltjáb-an kapott munkát, ahol nyugdíjazásáig állt alkalmazásban. A hadtörténésznek arra a kérdésére, hogy résztvevőként és szemtanúként mit gondol ezekről az utolsó napokban vívott csatákról, rövid gondolkodás után, mialatt felidézte a csendet szétteppő gépfegyverek ziháló kattogását, az ágyúk dörejét, a haldok-lók hörgését, ahogy ott feküdt közöt-tük a földön, az élettelen testek pokoli csöndjét és a totális vereség okozta gyű-lölet roppant némaságát, röviden csak ennyit válaszolt: „Most már világosan látom, hogy semmi értelme sem volt az egésznek.”

Akadémiai tanulmányok III. – Csendélet egyszarvúval este, 2014